

REVISTA CULTULUI MOZAIC din R.P.R.

ANUL IX, Nr. 105 — Iunie 1964

Sivan — Iamuz 5724

סיון — תמוז תשכ"ד

Prețul unui exemplar lei 0,75

APARE LUNAR

București, str. D. Racoviță nr. 8

Raional 23 August

Telefon 13.25.38

SÎNT DOUĂZECI DE ANI DE ATUNCI...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Este adevărat, Douăzeci de ani constituie suficient timp pentru ca orice durere să se intelectualizeze, pentru ca umbra oricărui mort să se estompeze, pentru ca vâlcii uitării să se așternă doasupra oricărei tragedii. Generații au plecat între timp, altele au venit. În inima cui pot găsi ecou drame care se ascund în spatele deceniilor? Vălmășagul vieții își bate prea tare tobele pentru ca suspine de acum douăzeci de ani să mai poată fi percepute. Până când să tot comemorăm? Rănilile trebuiesc oare, mereu zgîndărite? Morții merg doar atât de repede încît de-abia că-i mai întrezărim. Pentru ce să le tulburăm odihna? Mai cu seamă pentru ce să nu dăm, înșfîrșiți, pace conștiinței umane?

Și totuși... Greșesc profund acei care judecă evocarea marii catastrofe

întimplate în timpul lui Irmiah, contemporanul distrugerii Templului, față de cele ce s-au petrecut sub ochii noștri, acum douăzeci de ani! Dacă atunci, dinsul, cîntărețul durerii noastre, și-a arogat trista înțietate în fața oricărei alte dureri, ce să mai spunem noi, martorii anilor în care iadul a coborît pe pămînt?

Să uităm? Care e conștiința care poate rămîne liniștită, legănîndu-se în iluzia uitării, cînd e vorba nu numai de catastrofa a milioane de cămine ci de ruina a însăși slînteii noțiuni de OM?

Cum am putea uita pe mucenicii noștri scumpi din Nordul Țării, smulși din căminele lor de către bandele hortiste, ajutați de oamenii călăului de tristă amintire Adolf Eichman?

Cine ar putea smulge din urechile noastre vaietele celor îngropați de vii, țipetele pruncilor azvîrliți în cuptoare, gemetele celor înăbușiți în camerele de gazare?

Glasul blestematelor roți de tren mai duduie încă. Sînt sutele de trenuri care alegeau spre crematorii, ducînd cu sine cel mai groaznic dintre combustibile: trupuri omenești.

(continuare în pag. 5)

Pericopa Săptămîinii

Revelația lui Bileam

„סוּחַ בְּנוֹ אֶחָדִים יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל, „Cîit de frumoase sînt corturile tale, Iacob, lăcașurile tale, Israel!“

Cu aceste cuvinte își începe evreul credincios rugăciunea, atît în zilele obișnuite ale săptămîinii, cit și în cele învaluite de poezia caldă a sărbătorilor. De mii de ani aceste cuvinte răsună pe toate meridianele, în toate epocile: primele note, cele dinții acorduri din ampla simfonie a vieții lui Israel.

Care este geneza, cine este autorul acestor cuvinte atît de adînc încrustate nu numai pe frontispiciile multora dintre templele și casele noastre de rugăciune, ci și în conștiința fiecărui evreu credincios? Pentru a găsi răspunsul la această întrebare este necesar să urcăm pe firul istoriei poporului nostru, pînă aproape de izvoare. Acolo, de parte, în zorile existenței, la începuturile epocii devenirii sale, găsim un episod pe cit de tulburător prin sensul său, pe atît de bogat în semnificații mereu actuale.

„Este momentul unic în care poporul evreu, ascultînd chemarea destinului său, a slăritat, printr-o încordare supraomenească, lanțurile robiei egiptene și a pornit să-și deplinească menirea. Steaua libertății învaluită cu razele sale strălucitoare acest popor care călăuzit de Moșe înaintează prin pustiu spre pămîntul făgăduinței. Drumul acesta — greu, istovitor, chinuitor — nu este numai jertfa, sacrificiul ce premerge împlinirea, ci și clipa istorică a marei transfigurări: căci aici în arșița cumplită, sub cerul infinit, în mijlocul fumului și flăcărilor purificatoare, fiilor lui Iacob le va fi dăruită marea revelație a unui Dumnezeu universal și invizibil, a eticii superioare cu care vor străbate pămîntul, secolele și mileniiile.

Drumul de la robie spre libertate, din pustietăți toride spre limanul făgăduit nu este cîtuși de puțin un marș triumfal, ci o vale chinuitoare și grea, în care mii de primejdii apar la tot pasul. Într-adevăr, e nevoie de o credință uriașă și de energia clocotitoare a unui Moșe pentru a le înfrunța și a învinge!

Și cînd fiii lui Israel au ajuns în cîmpia Moabului, de cealaltă parte a Iordanului, în dreptul Ierihonului, Balak, fiul lui Tipor, căpetenia moabiților se năpusti cu război asupra lor. Dar înainte de a îndrepta asupra taberei lui Israel norul ucigaș al săgeților și ascuțitului nimicitor al fierului, el urmărește să abată asupra lor ororile războiului psihologic. În acest scop, prin amenințări și făgăduieli își asigură sprijinul lui Bileam fiul lui Beor ce avea printre moabiți reputația de profet. În planul strategic al lui Balak misiunea lui Bileam era — ne spune Biblia — de a-i „blestema“ pe evrei, căci în felul acesta, socotea el, vor putea fi apoi mai ușor nimicîți. În acest fel, Balak apare ca un precursor al hitlerilor și eichmanilor de cumplită aducere aminte, care în toate epocile au abătut mai întîi asupra evreilor torentul mîrșav al calomniei, minciunii și urii, suvoitul tulbure al blestemelor unor „profeti“ sinîștri de teapa lui Rosenberg și Streicher, înainte de a-și trece victimele nevinovate print fier și foc.

Și iată-l pe Bileam slînd fată-n față cu cei pe care un dușman neînduplecat i-a hărăzit nimicirii. „Și ridicîndu-și Bileam ochii, văzu pe copiii lui Israel șezînd în corturi după semințiile sale. Și harul Domnului veni

(continuare în pag. 2)

IAȘI — Iunie 1941

În această lună se împlinesc 23 de ani de la masacrul de la Iași.

Prin Decizia nr. 2628 din 26 iunie 1948 a Curții București, Secția I penală, au fost condamnați la grele pedepse principalii vinovați ai acestor crime, care au fost încadrate în categoria crimelor de război, a crimelor împotriva păcii și umanității. DEMOCRATIA POPULARA A FACUT DREPTATE.

Amintind pedeapsa să reamintim și faptele. 11.000 de victime; această cifră reprezintă numărul aproximativ al evreilor uciși în pogromul de la Iași și în „trenurile morții“ care purtau de-a lungul țării, laolaltă vii și morți.

O dată cu începerea războiului antisovietic (22 iunie 1941), regiunea Iași forma zona operativă a corpului XXX al armatei germane sub comanda generalului von Salmuth; acesta avea în subordine și diviziile 13 și 14 infanterie din armata română. Comanda efectivă a frontului românesc o avea tot un general nazist, generalul von Schober, comandantul armatei a XI-a germană, care își avea cartierul general tot la Iași.

Pentru necesitățile fasciștilor romîni și a naziștilor germani, trebuia organizată o acțiune de diversione de mari proporții. Organizarea acestei acțiuni a fost încredințată Serviciului Special de Informații al regimului fascisto-antonescian, cu sprijinul poliției și elementelor legionare civile.

La 26 iunie 1941, la Iași au fost împușcați primii evrei. La 27 iunie a avut loc masacrul de la Sculeni, în care au fost asasinii 311 evrei (dintre care 91 de femei și 7 copii mai mici de 12 ani); execuția s-a petrecut la locul denumit Stîncă Roznovanu.

În noaptea de 27 spre 28 iunie șase evrei sînt executați fără nici o judecată sub invinuirea de spionaj; nici o autoritate nu se sinchisește de continuarea încălcării a legilor.

În ziua de 28 iunie asasinii cărora li s-au alăturat elemente huliganice, maltratează și jeluiesc evrei din cartierul Abatorului sub pretextul căutării unor aparate de radio-emisie.

28 iunie 1941, ora 21. În noapte apar cîteva avioane germane; unul dintre ele lansează la un moment dat o rachetă albastră. Acesta a fost semnalul de începere a pogromului. Se aud pocnete de armă și rafale de arme automate îndreptate spre trupe romine aflate în marș. Trupele germane încearcă să crediteze versiunea că ar fi avut morți și răniți.

De remarcat că raportul Directorului general al Siguranței Statului din acea vreme, raport dat publicității după 23 august 1944, arată în mod clar că totul nu a fost decît o provocare, că s-a tras cu cartușe oarbe de către elemente neidentificate.

Totul fusese cu grijă pregătit pentru cele ce vor urma.

Simultan cu focurile de armă, care au continuat toată noaptea, patrulile armate intră în casele evreiești, maltratează, jeluiesc și ucid.

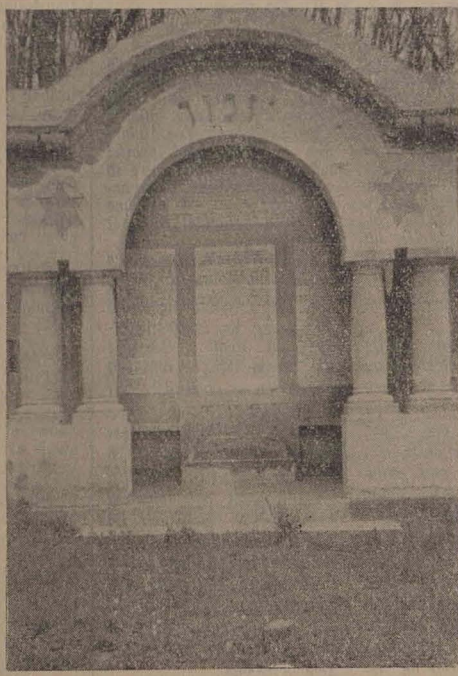
În ziua de 29 iunie s-a tras în plin în locuitorii din cartierele evreiești. Cei care scapă de gloanțe sînt înșiruiți în lungi coloane. Bărbați, femei, bătrîni, copii, din cartierele Tătărași, Păcurari, Sărărie, Nicolina, etc., trec prin mijlocul unei gloate compuse din fasciști, care îi injură și îi maltratează; în urma coloanelor rămîn ca-

(continuare în pag. 4)

Reghin

Criptă în amintirea deportaților exterminați la Auschwitz

cu etalonul obișnuitelor drame individuale sau colective עוֹלָם כָּל עוֹבְדֵי הָאֵלֶּים לא עוֹלָם כָּל עוֹבְדֵי הָאֵלֶּים כִּסְמָאֵבִי דְרָר, הַכִּסְמָאֵבִי אֵם יֵשׁ מִכָּאֵבִי כִסְמָאֵבִי

„O! Voi cei ce treceți pe calea istoriei, opriți-vă și priviți. Priviți dacă mai este o durere care poate fi asemuită celei pe care noi am încercat-o“ (Plîngerii I—12). Cit de palide apar în ochii noștri atrocitățile

Ardea! de Nord... Regiune ruptă din trupul țării românești prin dictatul lui Hitler și Mussolini, regiune subjugată. Acolo sfintele comunități din Satu Mare sau Oradea, din Cluj sau din Dej, din Sighet sau din Tg. Mureș, sutele de așezări pașnice evreiești au fost pustiite de uraganul sălbăticiei naziștilor germani și unguri.

CIFRELE VORBESC

(Din fărâdelegile făptuite de hitleriști și regimul fascisto-hortist în Ardealul de Nord).

Conform recensămîntului maghiar din 31 ianuarie 1941, făcut după Dictatul de la Viena, în Ardealul de Nord se aflau 151.125 evrei; la 1 septembrie 1945, după revenirea Ardealului de Nord în cadrul Romîniei mai erau în viață doar 29.405. Aproximativ 81% fuseseră uciși.

De observat că în județele în care majoritatea populației evreiești locuia la țară, deci făcea parte din categoria cea mai săracă, distrugerile au fost mult mai masive. Astfel, în fostul județ Odorhei din 1362 de evrei existenți în 1930 (dintre care 313 trăiau la oraș, iar 1049 la țară) în 1945 mai erau în viață doar 44. În fostul județ Maramureș din 34.089 evrei recenzați în anul 1930 (dintre care 10.609 locuiau la oraș, iar 23.480 la țară) în 1945 nu mai rămăseseră decît 5321.

Iunie 1964		סיון — תמוז תשכ"ד	
1		א	21
2	M	ב	22
3	M	ג	23
4	J	ד	24
5	V	ה	25
6	S	ו	26
Se binecuv. Iuna Tamuz		ז	27
7	D	ח	28
8	L	ט	29
9	M	י	30
10	M	יא	1
11	J	יב	2
12	V	יג	3
13	S	יד	4
14	D	טו	5
15	M	טז	6
16	M	יז	7
17	M	יח	8
18	J	יט	9
19	V	כ	10
20	S	כא	11
21		כב	12
22	L	כג	13
23	M	כד	14
24	M	כה	15
25	J	כו	16
26	V	כז	17
27	S	כח	18
28	D	כט	19
29	L	ל	20
30	M		

Știri

RETIPARIREA UNUI „MACHISOR”

Întreprinderea poligrafică din Dresda „Ratsdruckerei” va reproduce celebra carte de rugăciuni în ebraică „Machisor Lipsiae”, scrisă pe pergament la începutul secolului al XIV-lea. Paginile cele mai importante din cartea care are două volume, adică 68 de pagini, vor fi reproduse în cel mai mic detaliu; majoritatea acestor pagini sint cu iluminări și unele litere sint poleite cu aur.

Întreprinderea care a primit cartea de la Biblioteca Universității de Leipzig, va executa mai multe sute de exemplare; pentru a se obține fidelitatea reproducerii, tipărirea se va face prin fotografiere.

CATEDRA DE EBRAICA LA SORBONA

La 23 aprilie a.c. a fost inaugurată la Sorbona prima catedră de limba ebraică, prin lecția ținută de profesorul Louis Rabin; profesorul Rabin a condus secția de filologie semitică la Universității Ebraice din Ierusalim.

O ANIVERSARE A EVREILOR DANEZI

Regele Frederik al IX-lea și regina Ingrid a Danemarcei au asistat la slujba religioasă oficială la sinagoga din Krystalgade, prin care s-a comemorat decretul regal din 29 martie 1814 care a acordat depline drepturi civile și cetățenești evreilor danezi. Acest decret regal a fost menținut, în ciuda tuturor presiunilor și amenințărilor și în timpul cind Danemarca a fost ocupată de naști.

MOARTEA LUI VEIT HARLAN

Veit Harlan, regizorul filmului antisemit „Evreul Sius” a murit recent la Capri. Filmul susamintit reprezintă o denaturare a cărții lui Feuchtwanger și a fost realizat în 1940 în urma dispozițiilor date de șeful propagandei hitleriste Goebbels. Din cauza acestui film, după război, Veit Harlan a fost judecat de două ori și de ambele dați a fost achitat; el a justificat realizarea filmului antisemit prin faptul că un refuz ar fi pus în primejdie viața sa și a familiei sale. Veit Harlan a respins totdeauna acuzația de antisemitism și în anul 1957 el a ars una dintre copile lui „Jud Sius” pentru a-și manifesta dezgustul său față de manifestările antisemite și refuzul de a primi propunerile „Ligii Arabe” care a oferit pentru această copie suma de 35.000 lire sterline.

TIMBRU CU EFIGIA REGINEI DIN SABA

Acum cca. 2900 de ani regina din Saba a făcut — după cum scrie Biblia — o vizită regelui Solomon. Ea a intrat în Ierusalim cu o uriașă caravană de cămile transportând aur și bijuterii ca daruri pentru rege care i-a făcut o primire triumfală oferindu-i la rindul său, lot ce ea și-a dorit. În Etiopia a apărut acum un timbru poștal cu efigia reginei din Saba. Se crede că trăiesc azi în Etiopia 15.000 de evrei Falaşa (care mai păstrează unele legi și obiceiuri din acele vremuri).

IN SPIRITUL ÎNTELEGERII

În R.D.G. a apărut o carte intitulată „Begegnung mit dem Judentum” (Întâlnire cu Iudaismul) scoasă de societatea quakerilor (curent religios în protestantism) din Germania. Cartea este menită să scoată în evidență o anumită comună de idealuri existentă între idealul acestei secte și idealurile iudaice. Respectiva lucrare se mai ocupă și de ajutorul dat evreilor de quakerii germani în timpul persecuțiilor naziste; în acest sens sint rețelate admirabili oameni Margarethe Lachmund și pastorul Grüber, care au făcut tot ceea ce au putut pentru a ajuta pe cei prizonieri.

Declarația Eminenței Sale Șef Rabin Dr. Moses Rosen televizată în Austria și S.U.A.

— Serviciul religios din seara de vineri 5 iunie 1964 de la Templul Coral din București, pînă după Kabbalat Sabat, a fost televizat de către posturile de televiziune din Viena și de către A.B.C. (American Broadcasting Corporation). Eminența Sa dl. Șef Rabin dr. M. Rosen a făcut cu acest prilej o declarație pe care o publicăm mai jos:

Cinci veacuri s-au scurs de cînd au început să se dezvolte comunitățile evreiești în ospitaliera țară românească. Prin hărnicia, inteligența și capacitatea lor, evreii din România au adus în acest timp o contribuție importantă la propășirea acestei țări în domeniile culturii și economiei. 800.000 de evrei cetățeni devotați au trăit în România între cele două războaie mondiale. Cînd însă s-au revîrșat și asupra acestei țări hoardele lui Hitler, jumătate din rîndurile noastre au luit drumul camerelor de gazare de la Auschwitz și Maidanek, al lagărelor de exterminare din Transnistria sau au fost pur și simplu măcelăriți cu sălbăticie și singe rece.

Mergeți la cimitirul nostru din București și veți găsi un mormint care iese din comun, un mormint care conține săpîn. Cu minile mele am îngropat în cimitir acest săpîn făcut din corpurile fraților și sursorilor noastre. Cuvintele întipărite pe acest săpîn vor rămîne pentru totdeauna o rușine a rasei omenesti. Inscripția era „Rein Jüdisches Fett”.

În felul acesta au fost decimate cele mai multe din sfintele noastre comunități și nici unul din căminele noastre n-a rămas neindoliat.

Se vor împlini în luna august a acestui an douăzeci de ani de cînd noi, cei rușinați, am fost salvați printr-o minune a Domnului. În acel 23 August forțele sănătoase ale poporului român și-au eliberat patria aducînd cu aceasta o contribuție importantă la victoria aliaților împotriva fiarei hitleriste. Rămășițele comunităților evreiești din România au fost atunci salvate, de la o piere sigură căci baronul Killinger fostul ambasador al celui de-al treilea Reich la București declarase în mod public că pînă la sfîrșitul anului 1944 România va fi „Judenrein”.

De-atunci ne-am întors la viață. Regimul democratic al acestei țări ne-a redat drepturile și demnitatea omenască. Acele familii ai căror membri au simțit nevoia să se reunească cu rudele lor din străinătate, au plecat în Israel sau în alte țări. Guvernul român tratează această problemă cu un profund umanism.

Se află actualmente în România circa 150.000 de evrei. Avem circa 70 de comunități în diverse localități ale țării. Cea mai mare e la București unde trăiesc astăzi oro

INFORMAȚIE

— Casele de odihnă ale Federației Comunităților Evreiești funcționează în această vară la Borsec, Eforie și Cristian. Pe litoralul Mării Negre precum și în munții Carpați, funcționarii comunităților evreiești din țară precum și ai Federației, conducătorii de temple și sinagogi, membri ai clerului mozar și petrec concediul de odihnă, avînd asigurată o alimentare strict rituală.

60.000 de evrei. În aceste comunități se găsesc peste 400 de sinagogi din care în 300 se oficiază toate slujbele sîmbăta și de sîmbători.

Instituții de alimentare rituală, cursuri religioase pentru copii credincioșilor, cîmîrle ale culturii precum și alte instituții satisfac toate necesitățile religioase ale populației evreiești.

Trecutul nostru recent a fost tragic, prezentul, însă, e plin de speranță. Noi ne rugăm și muncim pentru ca dreptatea și pacea să domnească între oameni, pentru ca vîl torul popoarelor să fie mai bun. Fie ca Atrîputnicul să binecuvînteze toate popoarele, toate rasele și toate religiile, întreaga omenire.

~~~~~

INFORMAȚIE

— Postul de radio-difuziune București, emisiunea în limba idiș a difuzat un interviu al Eminenței Sale d-lui Șef Rabin al cultului mozar dr. Moses Rosen, în legătură cu impresiile d-sale de la inaugurarea mausoleului de la Treblinka, care a avut loc la 10 mai 1964.

~~~~~

Noi comisii interimare la comunități

Continuăm publicarea noilor comitete vizorior de conducere a Comunităților Evreiești (M.) din diferite localități din țară:

BOTOȘANI:

Nahman Mihel Șapira — *președinte*
Halmer Marcu, Piram Șmîel Iancu, *membri*

GALAȚI:

Iacobovici Simon — *președinte*
Zilberman Mihel, Kahane Isidor, *membri*

GURA HUMORULUI

Lehrer Max — *președinte*
Iacob Michel, Schnarch Bendit, *membri*

RADAUȚI:

Katz Pinhas — *președinte*
Zwecker Salo, Fraenkel Abraham, *membri*

SIRET:

Waines Jonas — *președinte*
Laufer Iacob, Parizer Max, *membri*

TIRNAVENI:

Fischer Eugen — *președinte*
Dr. Farkas Bela, Friedman Mauritiu, *membri*

Știri

DEZACORD ASUPRA PIESEI LUI HOCHHUTH

Dr. Arie Kutovy, conducătorul lui Yad Vașem, a acuzat pe Hochhuth, autorul piesei „Reprezentanțul” că a deformat faptele istorice privitoare la distrugerea evreilor de către naști. Într-un miting ținut la Tel-Aviv el a susținut că îndreptarea atenției asupra tăcerii Papei Pius al XII-lea în ceea ce privește crimele hitleriste, diminuează vina pe care o poartă germanii și alte popoare.

Dr. Kubovy a afirmat că poporul evreu are încă probleme nerezolvate cu germanii naști. Precum și cu o serie de țări din vestul Europei, în special cu Marea Britanie; conducătorul lui Yad Vașem a arătat că pentru prevenirea holocaustului nici comunitățile evreiești și nici „Crucea Roșie Internațională” nu au dovedit suficiență prevedere și nici nu au depus suficiente eforturi.

O CONFERENȚIARĂ ÎNVĂȚĂ LIMBA UGARITĂ

D-na Lea Bronner, din Johannesburg, conferențiară de limba ebraică la universitatea Witwatersrand, a învățat să vorbească ugarita, limba Canaanților în anul 1400 i.e.n.

D-na Bronner, care este mama a trei copii, a învățat și aramaica cu scopul de a-și da teza de doctorat și va fi prima femeie care își va da doctoratul în literatură semitică la universitatea din Pretoria.

CUVINTUL CARDINALULUI BEA

Cardinalul Bea, șeful secretariatului Vaticanului pentru promovarea unității creștine a luat cuvîntul la un miting organizat în urmă cu cîva timp la Colonia, cu prilejul închiderii expoziției „2000 de ani de istorie evreiască în Țara Rinului”.

Cardinalul Bea a subliniat printre altele importanța documentului prezentat Conciliului Ecumenic de la Roma privind relațiile dintre toate cultele și necesitatea unei clarificări a relațiilor dintre Creștini și Evrei în legătură cu care s-a pregătit un document special ce va fi supus Conciliului.

CONVINGEREA CARDINALULUI CUSHING

Cardinalul Cushing din Boston și-a exprimat convingerea că la cea de-a treia sesiune a Conciliului Ecumenic va fi adoptată declarația despre relațiile dintre Catolici și Evrei: prelatul catolic a făcut această declarație la reuniunea anuală a Consiliului Național de Frăție dintre Creștini și Evrei din New York.

LUPTA EVREILOR DIN S.U.A. PENTRU DREPTURILE CIVILE

Comunitatea evreiască din S.U.A. depune mari eforturi pentru a se obține votarea de către Congresul S.U.A. a legii pentru drepturile civile. Toate organizațiile importante ale evreilor din S.U.A. sint membre coactive ale Conferinței pentru drepturile civile, care este condusă de dl. Roy Wilkins, directorul executiv al Asociației Naționale pentru Progresul Oamenilor de Culoare. Acest grup a fost acela care a dat primul impuls pentru Campania Drepturilor Civile din Congresul S.U.A.

RABIN PREDICA ÎNTR-O BISERICA CREȘTINĂ

Rabinul Herman Stern de la Sinagoga din St. John's Wood, Londra a predicat în Duminica Paștilor într-o biserică unitariană, invitat fiind de Rev. J. Goring, pastorul acestei biserici.

Rabinul Stern care este American, a spus că în America e lucru obișnuit ca deservenții de cult evrei să vorbească în biserici. În predica sa, rabinul Stern s-a ocupat de probleme comune ale iudaismului și creștinismului.

Inaugurarea monumentului martirilor din Arad

În ziua de 31 mai 1964 (20 Sivan 5724) ziua de comemorare a martirilor (Iahrzeit) căzuți Al Kiduș-Hașem între anii 1941—44, s-a inaugurat în cimitirul evreiesc din Arad un monument ridicat în amintirea acestora.

Au luat parte conducerea comunității evreilor din Arad în frunte cu președintele A. Reich, o delegație a comunității evreilor din Timișoara în frunte cu președintele Brauch, precum și numeroși credincioși.

Serviciul divin a fost oficiat de dl. Rabin N. Kestentbaum. D-sa a rostit predica de comemorare. Au mai luat cuvîntul d-nii: Prim Rabin Dr. E. Neuman — Timișoara, pîrintele consilier Sălăjan reprezentînd pe P.S. Teochist Episcopul Bisericii ortodoxe creștine din Arad, prof. Medveczky reprezentînd pe P.S. Argey Episcopul Bisericii evanghelice și preotul reformator Molnar Karoly din partea Bisericii reformate.

Au fost prezenți: delegatul Sfatului Popular al orașului Arad precum și reprezentantul Departamentului Cultelor.

Într-o atmosferă pioasă de tristă evocare a tragediei de acum 20 de ani, s-au rostit rugi pentru odihna sufletelor acelor care au

murit în chinuri, victime ale fascismului și războiului.

Fie memoria lor binecuvîntată.

RUGĂCIUNE

intocmită de rabin Berl Iasser din Bricevo

„Spre amintire veșnică a dezastrului veșnic
 „Al poporului veșnic, spre veșnicire!
 „În valea suferinții și a plingerii
 „A doliului zecilor de mii din Israel,
 „Departa de cei apropiați și dragi,
 „Părinți și copii
 „Prunci și bătrini venerați,
 „Înfrunți prin moarte în gropi comune
 „Ei nu s-au mai despărțit!
 „Morți de foame și răpuși de frig,
 „Tiriți în prăbie
 „Și lipsiți de libertate
 „Martiri pe Pământ
 „Victime ale despotismului,
 „Îngrămădiți în timpul vieții și după moarte
 „Printre mii de oameni sfinți
 „Să fie pomeniți și aceștia săpați pe piatra asta,
 „Veșnică să fie amintirea lor!”

MAREA CĂLĂTORIE

Copil fiind, Jorge Semprun a tre-
 bui să fugă din Spania cotoptă de
 fasciști: copil de luptători republicani,
 a suferit soarta tuturor acelor care
 printre primii în Europa au ridicat
 armele împotriva fascismului, în lupta
 pentru dreptate și demnitate.

Participând la lupta Rezistenței fran-
 ceze, tânărul Jorge Semprun a fost
 — la vârsta de 19 ani — arestat de
 către Gestapo în 1943 și deportat într-un
 lagăr din Germania, considerat ca fiind
 un „roșu spaniol” — și roșii erau socotiți
 în acea vreme toți cei ce nu voiau
 să se plece în fața tiraniei naziste, a
 tiraniei violenței și întinericului. El
 a gândit șaptesprezece ani la întâmplă-
 rile trecutului și apoi le-a pus pe hîr-
 tie. Astfel s-a născut romanul „Le
 Grand Voyage”, (Marea Călătorie),
 care în 1963 a primit premiul „For-
 mentor” unul dintre cele mai mari dis-
 tincții literare din Europa de Apus.
 Având un caracter net autobiografic,
 romanul prin sinceritatea de expresie
 și prin valabilitatea sa general umană,
 a constituit unul dintre marile succese
 beletristice. Oamenii lui Semprun, ne
 referim la cei ce gândesc și simt ca el,
 în opoziție cu reprezentanții „noii or-
 dini”, sunt oameni pentru care a trăi
 în conformitate cu realele valori umane
 constituie realizarea vieții lor; cu atât
 mai respingători ne apar nazistii și
 aliații lor, pentru care supremul fel
 este arivismul, îmbogățirea, sadismul
 și distrugerea celor ce nu vor să ad-
 mită că obscurantismul poate domni
 peste lume. Fragmentul pe care îl pre-
 zentăm, intitulat „Cincisprezece copii
 evrei”, reprezintă unul dintre fragmen-
 tele cele mai tipice pentru felul de a
 scrie și de a concepe lumea al lui
 Semprun.

Dar pînă la urmă n-au mai rămas pe pe-
 ronul gării decît acești cincisprezece copii
 evrei. S.S.-iștii reveniseră mai numeroși,
 primiseră probabil instrucțiuni precise sau li se
 dăduse năvălă liberă, sau poate li se dăduse
 voie să improvizeze felul în care acești copii
 urmau să fie masacrați. În tot cazul re-
 veniseră mai mulți, cu ciini și rideau zgometos,
 răsneau glume care făceau să hohotească.

Se deslășurară în arc de cerc împingînd
 în fața lor pe drumul larg pe cei cincispre-
 zece copii. Îmi amintesc, copiii priveau în
 jur, se uitau la S.S.-iști, crezuseră probabil
 la început că erau escortați pur și simplu
 către lagăr așa cum văzuseră că se făcuse
 mai înainte cu cei maturi. Dar S.S.-iștii dă-
 dură drumul ciinilor și începură să lovească
 copiii cu bastoanele, pentru a-i face să alerge,
 pentru a porni această vinătoare pe ciini pe
 drumul larg, această vinătoare pe care o in-
 ventaseră sau care le fusese ordonată, și
 sub lovituri copiii, încolțiți de ciini ce săreau
 în jurul lor mușcându-i de picioare, fără să
 latre sau să mîrîie — erau ciini dresați
 — copiii începură să fugă pe drum înspre
 poarta lagărului. Poate că în momentul acela
 nu înțeleseseră încă ce-i aștepta, poate s-au
 gândit că nu era decît o ultimă cruzime
 înainte de a li lăsați să intre în lagăr. Și
 copiii fugeau, cu șepcile lor mari cu cozoroc
 lung infundate pînă peste urechi, și picioarele
 li se mișcau într-un fel stingaci în același
 timp sacadat și lent, ca la cinematograful cînd
 rulează filme vechi mute, ca în coșmarele în
 care fugi din toate puterile fără ca să reu-
 șești să înaintezi cu un pas, și cu lucrul acela
 care te urmărește și care o să te ajungă și
 te trezești acoperit de sudoare rece, și lucrul
 acela, haita de ciini și de S.S.-iști care alergă
 după copiii evrei avea să înghită curînd pe
 cei mai slabi dintre ei, pe acei care n-aveau
 poate nici opt ani, cei care curînd nu vor
 mai avea putere să fugă, care erau trîniți,
 călcați în picioare, loviți cu bastoanele, și
 care rămăneau întinși de-a lungul drumului,
 jălonind cu trupurile lor slabe, dislocate,
 drumul acestei vinători cu ciini, acestei haite
 care tăbăra pe ei. Și, curînd nu mai rămăseră
 decît doi, unul mare și unul mic, care-și pier-
 duseră șepcile în această cursă disperată și

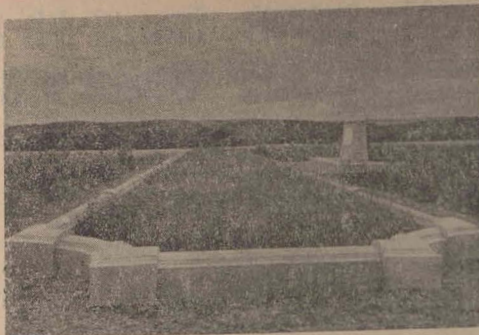
ochii lor strălucneau ca niște cioburi de gheață
 pe fața lor cenușie și cel mic începuse să
 piardă teren. S.S.-iștii urlau în spatele lor,
 începură să urle și ciinii înnebuniți de mi-
 rosul singelui, și atunci copilul mai mare își
 încetinî cursa ca să ia de mină pe cel mic,
 care se plicnea deja și parcurseră astfel încă
 cîteva metri, împreună, mină dreaptă a celui

Paris. Monument în amintirea copiilor
 evrei uciși. Sculptor: N. Aronson

mai mare stringînd mîna stîngă a celui mic,
 drept înaintea lor, pînă în momentul în care
 loviturile de baston îi doborîră, împreună,
 cu fața la pămînt, stringîndu-și mîna pentru
 totdeauna. S.S.-iștii chemară ciinii, care mi-
 rîiau și refăcuseră drumul în sens invers, trî-
 gînd cîte un glonte în capul fiecărui copil
 căzut, sub privirea fixă a vulturilor hille-
 riști.

Tg. Mures
 Monument în amintirea
 deportaților

Tg. Frumos
 Mormintul comun
 al victimelor din
 Trenul Morfu

IAȘI — Iunie 1941

(urmăre din pag. 1)

davre și muribunzi. Nimeni nu ia nici o
 măsură.

Evreii sînt duși la chestură unde după
 un timp se dezlanțuie un măcel cu pistoale,
 carabine și mitraliere; trupele germano-na-
 ziste iau o parte importantă la aceste exe-
 cuții. Mormane de cadavre și băltoace de
 sînge înseamnă locul masacrelor.

Supraviețuitorii sub pază, maltratați, je-
 lului și chinuți, sînt duși în seara aceluiași
 zile la gară, unde au fost imbarcați în va-
 goane de marfă; vagoanele de vite au fost
 refuzate, deoarece aveau obloane pentru
 schimbatul aerului; evreii trebuiau să se
 sufoca. Fără mîncare, fără apă, evreii tre-
 buiau să moară. Și astfel a început cîrmul
 corbii închis în „trenul morții”. Purați din-
 tr-un loc într-altul „trenul morții” era me-
 diu

să fie loc de chin și groază pentru mulți
 dintre cei ce scăpaseră dintr-un alt loc al
 chinului și groazei. În acel tren fuseseră
 închisi 2430 de evrei; la Călărași unde trenul
 a fost descărcat în ziua de 6 iulie nu mai
 erau decît 1011 oameni vii; restul muriseră
 sufocați sau de sete.

La 30 iunie 1941, la orele 6 dimineața s-a
 format la Iași un al doilea tren al morții,
 în care au fost înghesuți 1902 evrei în
 18 vagoane; într-un vagon se aflau în
 medie 106 oameni; nu exista nici o pos-
 ibilitate de aerisire. Acest tren a fost oprit la
 Podul Iloaiei, adică la 20 km. Drumul a
 fost parcurs în 8 ore; la capătul lui nu mai
 existau decît 800 de supraviețuitori.

Acestea sînt faptele care au însemnat unul
 dintre tragicele episoade ale tiraniei fas-
 ciste.

P. LEONARD

Monumentul victi-
 melor de la Stînca
 Roznobaou

INFORMAȚIE

— În cadrul Serviciului divin de Kabalet
 — Sătat de la Templul Coral din București,
 din seara zilei de vineri 12 iunie 1964 (3
 Tamuz 5724) Eminența Sa dl. Șef Rabin
 dr. Moses Rosen a evocat memoria mar-
 tirilor evrei căzuți „Al Kiduș Hașem” în zilele
 de 3, 4 și 5 Tamuz 5701 (29,30 iunie și
 1 iulie 1941) în pogromul de la Iași.

DRAMA URII

Celebrul dramaturg elvețian Max Frisch
 după „Incendiarul” în care demască ipo-
 crizia, a scris o piesă intitulată „Andora”,

în care atacă din plin rasismul și nazismul.
 Eroul piesei, Andri, în vîrstă de două-
 zeci și doi de ani, a fost salvat de la un
 pogrom și introdus în mod ilegal într-o
 țară pașnică, ai cărei locuitori sînt foarte
 credincioși. Toată lumea e foarte draguță
 cu cel căruia i s-a salvat viața, dar în
 același timp fiecare îi amintește că el este
 evreu și că în consecință anumite activități
 i se „potrivesc”, în timp ce altele nu sînt
 „potrivite” cu originea sa semilică.

În continuare, Max Frisch ne prezintă
 pe eroul său ca un îndrăgostit fără spe-
 ranță, situație care scoate la iveală faptul
 că Andri nu este evreu ci a fost declarat ca
 atare de către părintele său adoptiv. Moti-
 vul pentru care tatăl „vitreg” l-a pecețuit
 pe Andri ca evreu nu se deslușește o dată
 cu deslășurarea acțiunii; băiatul este rod
 al unei legături nelegitime a falsului tată
 adoptiv, care la vremea respectivă pentru
 a ieși din încurcătură și pentru că i se
 părea mai romantic l-a prezentat pe acela
 care era fiul său, drept un copil evreu
 scăpat de pogrom.

Naziștii invadează pașnica țară; evreii
 devin încăodată victimele urii. Andri deși
 știe că în fond nu este evreu, acceptă cu
 seninătate soarta care îl duce spre moarte,
 în timp ce conștientizării sale deși cunosc
 adevărul, nu încearcă să facă nici cel mai
 mic gest pentru a-l apăra, deoarece con-
 sideră că e mai bine să nu se primejdu-
 iască lînd parte unui hăit, obiect al unei
 mult milenare urii.

Dramaturgul elvețian prin piesa sa „An-
 dora” reușește din nou în fața
 conștiinței contemporane, problema urii, a
 persecuției și a responsabilităților celor ce
 tac.

P.S.

Din amintirile celor deportați de către regimul fascisto-hortist

„41.396“

Am fost la Auschwitz și port numărul 41.396.

Sînt dintr-un sat din Maramureș; în acel sat erau 350 de evrei, toți foarte credincioși. Marea majoritate a familiilor erau foarte sărace și se ocupau cu meșteșugăritul, cu agricultura și cărăușia. În viață au mai rămas aproximativ 20 de oameni, aproape toți tineri. Primele zvonuri despre deportări s-au auzit în 1944, înainte de Pesah, cînd nemții au intrat în Ungaria. Se știa că este vorba de evreii săi de strîns în ghetoul, însă nimeni nu credea că se va întâmpla într-adevăr. Izolarea și încrederea în deplăte au făcut ca în ciuda tuturor amenințărilor, evreii din sat să nu fie foarte neliniștiți de sinistrele perspective, toți sperau într-o minune.

În ultima zi de Pesah s-a aflat că decretul pentru înființarea ghetoului aparuse. În săptămîna care a urmat Pesah-ului, o familie de țărani s-a oferit să ne dea adăpost. Frica de ceea ce va urma ne-a făcut să părăsim grajdul în care stăteam ascunși.

Într-un Săbat am venit jandarmii unguri și au început să facă percheziții prin case, luînd obiectele prețioase care li interesau. După un timp s-a dat ordin ca fiecare să-și strîngă avuții (ucruiri, vite, etc.) și să pornească înconștienți spre o comună mai mare; s'ara convoiat a porții pe jos, nefăcîndu-se excepții nici pentru femei, copii sau bătrîni.

În comuna mal mare în care am fost duși — de fapt era un mic orașel — cazarea evreilor s-a făcut într-o sinagogă: a doua zi am fost internați în ghetou. În ghetoul din orașel au fost strînsi cam 10.000 de evrei; dormeam cîte 20 de oameni într-o cameră mică. Străzile pe care se afla ghetoul au fost înconjurare cu sîrmă ghimpată și de jur împrejur stăteau de pază jandarmii unguri; nimeni nu avea voie să părăsească ghetoul sub amenințarea unor grave sancțiuni. Oamenii trăiau în așteptare, în fiecare zi se azeau aște zvonuri: că vom fi duși la lucrul în Ungaria, că vom fi eliberați deoarece trupele sovietice se apropiu, etc. Cam la sfîrșitul lui mai au început deportările spre Auschwitz; destinația era necunoscută; nimeni nu știa unde merge.

Saptezeci de persoane, printre care și familia noastră, am fost virțiți într-un vagon; vagonul a fost sigilat și pînă la destinație nimeni nu a avut voie să coboare. Nu ni s-a dat nimic de mîncare și nici măcar apă. Tot timpul am sperat că trenul se va opri undeva în Ungaria; speranțele noastre au fost înșelate. În orașul Košice, la granița dintre Ungaria și Cehoslovacia, paza formată din jandarmii unguri a fost înlocuită de trupe germane. Călătoria noastră a durat 3 zile. Într-o luni după amiază trenul s-a oprit și a staționat mai mult timp într-o gară; ajunsesem la Auschwitz. În depărtare am văzut șiruri de barăci înconjurate de multe rînduri de sîrmă ghimpată; am mai văzut și coșuri care fumegau; originea fumului aveam să o aflăm mai tîrziu. La so-sirea noastră, pe o platformă se afla o fanfară militară, care cînta marsuri și cîntece vesele. Marți dimineața au venit S.S.-iștii, care au deschis ușile de la vagoane și au început să urle: „Heraus“ (Mară). Dimineața era rece, umedă, cetoasă. Cînd am coborît, ni s-a spus să lăsăm toate lucrurile în vagon, să ne luăm cu noi numai o mică legătură cu cele strict necesare. Apoi a început trierea: tu la stînga, tu la dreapta. Stînga însemna camerele de gaze și crematoriul; eu am fost îndrumat spre dreapta, adică am fost considerat bun pentru muncă. Cum am fost chinat, cum fiecare zi însemna o luptă cu dez-nădejdea, cu foamea, cu teroarea și cu moartea, sînt fapte despre care e greu să vorbesc, sînt fapte pe care toți oamenii de bună credință le cunosc.

Din întreaga familie eu sînt singurul supraviețuitor.

O SUPRAVIEȚUITOARE POVEȘTE

Fața nu-i purta urmele încercărilor prin care trecuse. Doar din cînd în cînd în fundul ochilor apărea o lițărire de spaimă și de profundă durere. Totul mi-a fost povestit într-o seară în timp ce prietena mea G. J. cosea la lumina becului; povestea a fost spusă cu un glas molcom, fără nici o în-sărare de revoltă sau ură, parcă ar fi fost vorba de întîmplările și de viața altcuiva. Nu am făcut decît să transcriu vorbele ei.

„În Sighet se mai aflau incertitudinile nemții; armata germană era în plină retragere. În acel început de vară totul în jur părea apăsător, existau nenumărate semne că ne așteaptă o furtună, dar nimeni nu putea bănui cataclismul ce se afla pe undeva, pe aproape. Cu 6 săptămîni înainte de începutul deportărilor, evreii primiseră dispoziția să poarte steaua galbenă. Cu patru săptămîni înainte de lichidarea comunității din Sighet am fost internați în ghetou. Ghetoul era pătît de jandarmi și înconjurat cu un gard de scînduri. Afișe mari anunșau că celor ce vor părăsi

Sînt douăzeci de ani de atunci...

(urmăre din pag. 1)

În urma lor, a rămas pustiul. Sinagogi deșarte în care nu mai răsună glas de rugă, cămine jefuite, pietre de mormînt pingărite. De veacuri au trăit străbunii lor pe aceste meleaguri, de veacuri ei au muncit în mod pașnic laolaltă cu vecinii lor și deodată nelegiuitul braț al fascismului le-a adus nimicirea.

S-au întors apoi rămășițele. Epave umane, supraviețuitori fără rost, oameni cu sufletele pustiite, singuri, îngrozitori de singuri. Au lăsat acolo, în cuptoare, părinți, soți, copii, iluzii, speranțe, însăși viața lor. S-au întors doar umbrele celor care au fost îngrămădiți în trenurile morții.

Sînt douăzeci de ani de atunci. Epavele apar din cînd în cînd ca martori în fața dîieritorilor tribunale care judecă pe unii asasini de atunci. Glasul lor rămîne ca un glas de dincolo de mormînt. Ce mai caută ei, printre noi, cei vii? Pentru ce tulbură liniștea zecilor de mii de călăi care au îmbătrînit și ei de atunci și care, bieții, nici măcar nu se pot îali cum ar trebui, cu „glorioasele“ lor „fapte de arme“ de acum douăzeci de ani?

Se pare însă că acest glas nu dă pace nu numai celor care au făptuit crimele ci și celor care au stat cu brațele încrucișate și n-au cîntit un degel spre a salva pe cei încredințați pieirii. Pe scenele teatrelor se face procesul aceluia care ar fi trebuit să vorbească și au tăcut. O tăcere grea, apăsătoare, o tăcere care cîntărește milioane de

vieți. Ce ar fi fost dacă ar fi vorbit cei al căror glas trebuia să exprime, fără frică, sufletul omenirii? Fiecare vorbă care n-a răsunat echivalează cu o viață care nu mai este.

Douăzeci de ani... Suficient timp pentru ca omenirea să se trezească și să-și dea seama spre ce prăpastii morale a fost îndreptată. Destul de mare e numărul anilor care au trecut pentru ca acei care au greșit prin tăcere, să se străduiască să-și îndrepte greșeala.

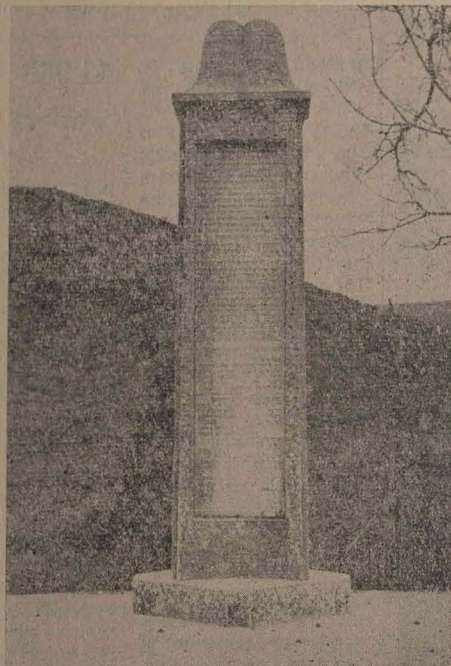
Nu prin tăcere nici prin uitare ne vom regăsi echilibrul sufletelesc. Să ne scrutăm conștiințele, să evocăm pe sfinții martiri și să le strigăm durerea. Să ne audă toți oamenii, toate noroadele și să știe că pe umerii noștri, ai tuturor, apasă imensa răspundere a sfințirii memoriei lor.

...Ruga pentru sufletele morților „KADIŠ“ se termină cu cuvintele

עושה שו"י רמ"כיו הוא יעשה שו"י עושה שו"י
„Precum pacea e înfăptuită sus, în înălțimi, ea să se împlinească și printre noi“.

Nu vor avea pace deplină acolo sus, în slăvile cerești acei care au plecat din această viață în cele mai groaznice chinuri mucenici ai miilor de obști ale lui Israel, atîta timp cît noi aci — noi cei cărora le-a fost lăsată, ca prin minune nu numai viața ci și sfința misiune de a o apăra — nu vom fi chezușit realizarea păcii pe pămînt.

Fie memoria lor binecuvîntată.

Sighisoara

Monumentul deportaților și al Săpunului
R. I. F.

Știri

MONUMENT ÎN AMINTIREA A
6.000.000 DE EVREI

La Filadelfia s-a dezvelit o statuie înclinată celor 6.000.000 de evrei omorîți de către nazii. Monumentul are o înălțime de peste 5 metri și este sculptat în granit de către celebrul sculptor Natan Rapaport.

SUPRAVIEȚUITORUL ORCHESTREI
DIN THERESIENSTADT

Karel Berman, ultimul supraviețuitor dintre soliștii Requiem-ului de Verdi executat de către deținutii evrei din lagărul de la Theresienstadt, a prezentat publicului șase cîntece care fac parte dintr-un ciclu denumit „Ghetoul de la Theresienstadt“. Muzica pentru aceste cîntece, bazate pe șase poeme de Dagmar Hilarova, a fost compusă de Josef Chaloupka.

UN PREOT IEZUIT CRITICA PE
PAPA PIUS AL XII-lea

„Este regretabil că Papa Pius al XII-lea a păstrat tăcerea cînd evreii din Roma au fost deportați sub ochii săi, în octombrie 1943“. Această afirmație a unui preot iezuit, C. L. Brenninkmeyer, a apărut în ziarul romano-catolic olandez, „Streven“.

În articolul său, preotul olandez afirmă între altele că piesa lui Hloch-huth „Reprezentantul“ a subestimat caracterul real al terorii naziste și al fanatismului lui Hitler.

COMEMORARE LA AMSTERDAM

Sute de locuitori ai orașului Amsterdam au comemorat greva pe care o parte din populația orașului a declarat-o în Februarie 1941 ca protest împotriva primei deportări a evreilor de către nazii.

O „ANA FRANK“ LITUANIANĂ

„Trebuie să povestesc“, însemnările unei fete evreice originară din Lituania și care a supraviețuit ghetoului din Vilna și lagărelor germane, au fost publicate la Vilna. Autoarea, Maša Rolnikaitė, a avut 14 ani cînd germanii au ocupat Vilna și au tirat populația evreiască în ghetou, pregătind exterminarea ei totală.

Însemnările povestesc despre lipsurile, bătăile, execuțiile care făceau parte din viața zilnică a evreilor din Vilna. Tot în acest jurnal este scos în evidență faptul că evreii nu s-au lăsat demoralizați și și-au organizat propria lor viață cu administrație, poliție, școli, ateliere meșteșugărești, teatru, cor, orchestră simfonică și un grup folcloric. De asemenea ei au organizat rezistența în ghetou pregătind arme și avînd o tipografie ilegală.

Dar puternica mașină de război nazistă a înfrînt rezistența ghetoului și în septembrie 1943 ghetoul a fost nimicit și locuitorii săi lichidați.

O POVESTE DE GROAZĂ

În Anglia rulează în prezent un film despre apariția, dezvoltarea și căderea hitlerismului. Filmul — un documentar — arată toate ororile naziste, insistînd deosebit asupra lagărelor de concentrare și asupra distrugerii evreilor din Polonia. Comentariul filmului este făcut de celebra actriță de origină germană Marlene Dietrich; partea din comentariu referitoare la atrocitățile exercitate de către nazii împotriva copiilor evrei este deosebit de emoționantă. Marlene Dietrich și-a oferit serviciile în mod cu totul benevol pentru realizarea acestui documentar antihitlerist ce poartă numele de „Vulpea Neagră“.

ÎN AMINTIREA LUPTEI
ANTIFASCISTE.

Două cunoscute evreice italiene, profesoara Paola Della Pergola, directoarea galeriei de artă Borghese din Roma, și romanciera Natalia Ginzburg, au fost printre cele șase femei care au primit „Mimoza de Aur“; această distincție se acordă femeilor care s-au distinși în lupta împotriva fascismului.

ghetoul li se va confisca avuții iar pensiile le vor fi tăiate. Populația evreiască era supusă la dese percheziții, confiscîndu-se alimente și obiecte prețioase. Elementele cunoscute ca avînd convingeri de stînga au fost închise în sinagogi din afara ghetoului, unde o dată pe zi familia putea să le aducă de mîncare. La anunțul deportării unele familii de medici s-au otrăvit împreună cu copiii; o singură fetiță a scăpat, dar apoi a fost și ea omorâtă la Auschwitz. În locuința în care eram internați, în șase odăi au fost înghesuie 50 de persoane; dintre acestea s-au întors doar două, majoritatea fiind gazați și arși în crematoriul de la Auschwitz încă în prima noapte. Înainte de a fi încărcați în vagoane am fost duși la o sinagogă unde jandarmii ne-au luat banii, obiectele prețioase ce le aveam asupra noastră precum și lucruri de îmbrăcăminte. Au fost scene de violență și jaf.

„Noi am fost înghesuși 100 de persoane într-un vagon de vite; la gară ni s-a dat pîine și pînă la Auschwitz nu ni s-a mai dat nimic de mîncare. Apă nu ni s-a dat decît de două ori pe drum, adică în curs de aproximativ 5 zile. Nu am avut voie tot drumul să ne dăm jos din vagon. Din cauza condi-

țiilor în care eram ținuți au fost multe cazuri de oameni care au murit în vagoane.

Înainte de plecare ni s-a spus că sîntem luați pentru muncă, că tinerii vor lucra, iar cei în vîrstă vor îngriji de gospodărie și de copii.

La Debreczin am fost predați nemților. În vagoane dormeam cu rîndul, deoarece nu toți aveau loc ca să se întindă.

La Auschwitz am ajuns noaptea. În primul rînd au fost despărțiți bărbații de femei apoi a fost constituit un eșalon format din bătrîni, gravide, copii, care au fost imediat gazați și arși. O familie de 7 oameni n-a vrut să se despartă și în acea noapte au fost cu toții omorîți.

În vagoane am trebuit să lăsăm toate lucrurile. Nici măcar resturile de pîine ce le mai aveam, nu le-am putut lua cu noi.

Cînd ne-am îndreptat spre lagăr, din cauza mirosului de carne arsă care se simțea din depărtare, oamenii au început să țipe și au refuzat să mai meargă; S.S.-iștii au început să tragă rafale în aer și să ne împingă cu paturile pusti.

Restul se cunoaște.

Din familia mea de 5 oameni eu sînt singura supraviețuitoare“.

טלית שכולה תכלת, בית מלא ספרים

(המשך מ'מור א')

אני מבין שהתורה נחוצה כי

(המשך מעמוד א')

הזו כי, לפע'ד אפשר
לפרש את מוזות שאריות'י
קורח. הוא התלבש באיטלא
של מאמיו ותם שמים ה'
גבור בפרו ואפ'כ'ד בריו
זו מלאים תרעלה וכפיו.
השאלה והאשונה: מצות
צ'צית'י היא סמל האמונה ב'
אחד. תכלת דסה יום יום
לוקיע ווקיע לכסה ה'כבד',
בדרון און, אנו קדוש, דור
ש'אליים כחובש שאמונתו
תחזה והצ'צית קיימו את
ו'ראיתם אותו וזכרתם את
מצות ד'". והשאלה היא,
מה היה לעת'ד, כמ'בוא
היום של "סמית עכולה תכ'
לח' של העמים קיבול את
אליהם וכולם יאמרו שם
הם מאמינים באחדות הבו'א,
שכל האנושות תתעס'פ סמית'
זו של אמונו, או מה תה'
הרבותה של אמונת היהדות?
למה או להעמיד בסמית'
האבות? שאלה זו שאלה
בפניהם של כל השולטים הקט'
ים והרועים לחבל על כרם
השם? מימיו קדש ועד היום, משה
ש'ב' להם תשובה ברורה

שומרי, אפילו שכוהנים כולה
דחמה לתכלת, ציפוט ציפית
כלה בתכלת, אדרבה, מלית
שכולה תכלת, ציפית לשמירה
בארבעת כפותי,
ועכשיו קרה בא ושאולתו
השמיני בפיו. אחרי נסיונו
להביא ספקות ביסודי האמונה
ב' רוח מחיל לחלוט נמנו
דבר ל' העוהה. אני מבין
אומר קח - ש' ה' וס'
בשבעות כולם שומרים בחשד,
אנשעיהם עורם שאינם זכרים
בשום צורה של תרבות, היום

נקח מיט וויערע קרויבס אין
 איםלאנד, זאָגן די מעלענע
 קינד אונס וואונדערן קיין
 ישראל אָדער אין אונדערע
 לונדער. די רומענישע רעגיר-
 וונג באזאגלט די דאָקטן
 פראַגע מיט מיין הומאניזם.
 היינט זענען פאראן אין
 רומעניע און ער 150 מינוט
 יידן. מיר האָבן און ער 70
 קהלות אין באשידענע ערטער
 זענען לאַנד. די רעסעסי
 דרשע קהלה אין אן אַבא-
 דעסע, וואָס איז אַ ס'ווינען היינט
 אים 60 מינוט יידן. אין אן
 קהלות זענען פאראן אַדער
 400 שולן און בתי מדרשים,
 פון וועלכע 300 ווערט
 געראכט שבת און יום טוב.
 די אינסטיטוציעס פון מישע
 שפירן, תלמוד-תורה פאר די
 קינדער, די פרומע, בית
 עילם, ווי אויך אונדערע אינע-
 מיני אינסטיטוציעס, באשרייבן אלע
 רעזולטעט באשרייבענישן פון
 ער יידישע באשעפטיגונגן.

אונדזער נישט-ווייט פאר-
אנגענהייט איז געזען מיר-
ניש, די קעניגזאם איז אַזער
פול מיט האַלבענדיגן. מיר האָבן
אין אַרבעט געפֿאַר אונז
רעגיסטריס אין שלום וואָ
הערשן צווישן מענטשן, אַז
ער צוגעבן פון די פעלקער
וואָ ווין אַ בעסערע. נאָך
וואָ געניטט אַלע פעלקער,
אַלע ראַכן אין אַלע רעגירונגס,
אין נאנטע מענטשן.

כליבין א שאנד פאר דער
מענטשעלעך דאסע, די אויפ-
שרעם אין נעגן:
„Reines jüdisches Fett“.
אף דעס אונז נעגן אויפ-
נעמען די מערסטע פון
אנדערע הייליגע קהלות א
קוין שום יידישע שוב א
נישט נעבליכן אן א קרבן.
ס'ווערט 20 יאר אין דורש
אויפ'נס דאס יאר, וונט מען,
די לענגענע צייטען,
נעראדעס נעקאן ווי דורך
א נס. אין יענע 23-טן
אויגוסט האבן די נעגנע
כחות פונע דעמאנסטראציעס
באזייעט זייער הייליגאט,
איינצאנגען דערמיט א
באיינשרוקן צושטעלע צום
זיג פון די אלזאן איבער
דער היילערישער חיה.
די שטארט פליסן פון די
יידישע קהלות אין רומעניע
אין דעמאל נעראדענע נעג-
ווארן פון א זייערן אונז
שטעלונג, ווייל דער באראן
קלינגער, דער נעגענער
אפמאכטאר אין הרייז רייך
אין בראטיסלא, האט נעמט
דערקלערע ענטפער, אז בוז
סוף יאר 1944 וועט דעמאנע
„רומעניזירן“.

בין העלף האין מיר זיך
אסגעקערט צום לעבן. רעד
רעמאדאציע רעזשים האט
איגור צוריקגעעבן רעדט אין
מעגלעכע ווירדע. די מל
פחות וואס האבן נעהאט די
באדאפעניש זיך צו פארניי

מיט איהונדערטער וועגן
 איבער דעם סטאָן ווער אַ
 זעקען א פּוילישער ריידער
 קולות אין דעם נאָסערן פּו
 ער לאדן די מענטשן. ער וויל
 ער פליסן, האָבן ער אַ
 פעקטעס, האָבן ער וויל פון
 די מענטשן איינגעשלאָסן
 דער צייט א באַזייגנדיקן
 צווייטער צום פעקטן דאָס
 לאדן איהר דעם נעמטן פון
 אַלער אַ ווירט אַזאָס. 800
 טונס אַן אַרעטע וועגער
 האָבן געלעבט אין די מענטשן
 צייטן ווער צוויי וועלכע
 ווען וועלכעס חיל האָט
 ווער אַבער א וואָרע געטן
 איהר אַ דעם לאדן, און אַ
 האָבן אַן אַרעטע באַגע
 טעניג איהר אין דעם נאָס
 אַטעטן פון אַרעטע און
 מאַטע, אין דעם אַרעטע
 טונס אַרעטע פון אַרעטע
 די מענטשן אַרעטע וועגן
 געלעבט אונטער וועלכע
 אַרעטע.

ניו אר אינזערע מיט עלעס
 פון כוזאדעס און און וועט
 דאס זען און אויסגע-
 וויינלעכען קער, א קער אין
 וועלכן מאן באהאלטן וויל.
 מיט מייער הענט דאס איר
 באהאלטן און מיט עלעס די
 דאזיקע וויל, וואס איז גע-
 מאכט געווארן פון די גופים
 פון א געזעצטן ברייטע אין
 ש'עסערען די וועטער וואס
 גענען געווען אויסגעדראקט
 דאס דער וויל וועט איר דער-

על התורה

(זאצן סומוד א')

את הארץ, תשיבה היא אל אלהי
 ותכלו כמסדר ארץ לא ורועה ושיח'
 ויובתו כמסד ומצויאיו בשביל
 מסעיה על פי ל', ששמן בקול
 ויבוא ונבזה על הארץ אשר כל
 נשבעות שהי' מאבות תלמות
 ויגדורם כל מי שבה, אף על פי
 כי נסחו בר' ונסעו כמו במסד
 צמיאם אף שידעו ששאר לנענו
 בידר קצה לנענו אל תהלכו
 ויכלו כמי' כל אותן השנים דרך
 מעשה כמו ביציאת מרים.
 עוד נראה לו לפרש על פי מה
 שראו כל תלויי מציא בספר
 "את ודורו" לפרש תוס', צדק
 יביב דרכו ותחזר בו מעשיו'
 כיודו צדקתן כמבורג מחזיר
 ויהי כל מעשה צד' לה. והנה
 שפר עצמו בשנות הנה' אל תהיה
 יש לו שר ב' ד' הנה' כמו כד'
 המצוה גייה. (פ' ש' יב' נ' כ'
 ה' הכרונת של הארץ ושותה
 כמי' אף מלח עליו ה' ח'ב' בארץ
 תהי' כ' וי' וי' וי' וי' קידורו
 וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
 תהי' מציא' מציא' וי' וי' וי' וי'
 מציבה את הנה' למשנה ועי'
 פ' פ' א' בא, ויכלו וי' וי' וי'
 שהי' ה' את הנה' כ' למעשה ועל
 ידיו הארץ ביד ויכלו את המ'
 יד וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'

מלך המלכות - אר ר' קדוש ל. ון ל גלש

ידיעות

אין כאן מענטשן פון בוקא-
משט, איז מעלעווירט גע-
ווארן פון דער ווייניר מעלע-
ווירט און פון דער "עמע-
קעטן ביאדוקעסטינג" קאר-
אָרייטש". מיט דער געלעג-
הייט טרעט ד. דוד משה ווין
פון הולנד פון דער ד. פ. ר.
אפגעגעבן א דערקלעוונג,
וועלכע מיר אפאָפּסטעלן
אין דעם נומער פון אונזער
מערפאָט.

די יידישע אודיציע פון
מארגענעסער וואגאנער
אויסגעגעבן און איבערגעזעצט
פון דוד משה
וואגאנער מיט זייער
איינפירונג ביים אנהאלטן
וואגאנער פון סטעיטקע.
וואס איז פארגעקומען דעם
18טן וואך 1964.

קבלת שבת פון יישיבת
בארנא דעם 15טן יוני 1964

הערנענוצן די'ישע סאלדאן.
אונזער נסיעה האָט גערייער
דריי מענ. אין א מאָנטיק נאָכ-
מיטאָג האָט זיך רעד ציג
אפגעשטעלט א לענגערע צייט

[illegible]

עבר ליבם, דער אדער
עכטם: ליבנס האָט באַרײַ
אָפּגעלאָפּט און געזאָגט:
מיר האָט מ'זען געקומען רעכטס:
פֿאַר האָט געהייסן, און איר
זינט נאָך אַרבעט. וויאזוי
מ'זען האָט געפֿאָרען, ווי
דער שטאָל אַרבעט און
איר זענט יאָה, מ'זען הערען,
מ'זען מוילען וועגן אַרבעט
און שווער צו רעדן, דאָס וועגן
אפּאָרטן, וואָס וועגן באַזאָרג
און אַרבעט מענטשן.
פֿאַר נאָכערע מ'זעהט
און איר אַרבעטענדיג.

באנגען אין יענעם קלוגם אלץ
 אן אייגנאם, פרייען, קינדער,
 אלץ אים.
 אין דעם נערסטן דארף
 האָט מען די יידן פארמאכט
 אין דער שול. דעם צווייטן
 פאך האט מען אים דעם
 געזאגט. דאָס האט מען פאר-
 זאמלט כמעט 10,000 יידן.
 מיר פלען זאָלן צו צוזאם-
 קומען מיט אן אין א קליין
 שטובל. די שטובל האט מען
 איינגענומען מיט שטובל-
 זאָלן און איהר דעם וואך
 קיינער האט נישט געזאגט
 אן אנדערש. און דעם נאכ-
 עמס רם האָבן דעם געזאגט.
 מען האָט געזאגט אין דעם
 זונט. יונגן מאה האט זיך
 געזעסן אדערעט קאנגענען.
 און מען יועט אנדער פירן קיין
 אונגאן איהר אלץ, און מען
 האָט אנדער באַרעייט, ווייל
 די סאָרעישע איימען זע-
 רן שוין נאָכטא. און סוף
 דעם וואך האָבן אנגעזעהן די
 עפאָרעטע קיין אייזשין.
 די דעמאָנאָיע האָט קיינער
 נישט געזאגט.

ויבטחו פארשטין, צווישן
 געלעבט איר א נרו"ע משה,
 און מען ארומגעבעט
 און ווארן דעם ווארן האט
 מען פארנומם אין בוי צו
 דער גענעסאזוי האט מיניער
 גישט געזאגט אראפגיין. מען
 האט ארינישט גענוען גישט
 און עס אן גישט קיי
 שווינען. מיר האבן אלץ גע-
 זאגט, אז דער צו וועט זיין
 געניץ אפגעטון און אנגא-
 גען האט איר אפגעטאט,
 איר ערשט שטאם זאמלט, מי
 דער אנגא-ערשט שטענדיגער
 רענגען. האט זיך אן וואר-
 טען געטאן און איר אן

איר בין נעמען אין און
שטיין אין מאָן דעם נומער
41.936.

איר שטאט פון א מאַר-
אדעסער דערפֿ, אין יענעם
דארף ער ערשט 350 יידן
געפֿעלטע, פֿרומע מענטשן.
דאָס רוב וועגן נעצען אינעם
לייב — בעל מאַנזל, פֿון
עיינעם אָדער צווייטעם ייִ-
דן וועגן געפֿירט לען. בער
20 מענטשן במע אַלע וועגן.
די ערשטע קלאַנגען וועגן
דעם דאָרטעם האָבן זיך
ערשט אין יאָר 1941, פֿאַ-
רעכט, ווען די רייזשן ערשט
האַבן אין אַנאָדער מען אַ-
געפֿירט און מען יעדן יידן
פֿאַרמאָן אין געטאָס, אָבער
קיינער האָט נישט געלייבט
צויער פֿאַרז וואָס די מאַר-
פֿערעט אין יידן האָבן געלעבט
פֿאַרזונדערשט און וועגן ערשט
פֿאַרלייבט און יודא אין אַזע-
האָט דערפֿירט דערפֿ, און
האַט אַלע געפֿערט אין
אָדער אַ ענליכער, כאָטש די
דאָנערטען ייִדישע, און אַלע
אין אַלע געטאָס און

[illegible]

אונזערע יאָרצייטן

שוין צוואנציק יאָר אדורך...

ד.ר. דוד משה רוזן
רב הכולל

די ציפערן רעדן

(א טייל פון די עטלעכע וואָס דער פאסיסט'ישע
האָרטיסט'ישער רעזשים האָט דורכגעפירט אין
1945-1948 פאראנטוואָרטלעך)

לויט דער אונגאַרישער פאָלקס-ציילונג פון
31סטן יאנואר 1941 וועלכע איז געמאכט געוואָרן
על פי דעם ווינער דיקטאַט זענען אין צפון טראַנ-
סילוואַניע געזעצן 151.125 יידן; דעם ערשטן סטפ-
טעמבער 1945 נאָכדעם וואָס צפון-טראַנסילוואַניע
איז צוריק געקומען צו רומעניען זענען נאָך גע-
ווען בלויז 23.405. און ער 81% זענען אויסגע-
הרגעט געוואָרן.
ס'איז דאָס צו באַמערקן אז אין די באַצירקן.
וואו דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באַפֿע-
לקערונג האָט געלעבט אין דאָרף. ה.ה. אז די
יידישע באַפֿעלקערונג האָט געהערט צו די
אַרעמסטע שיכטן. — איז די פארניכונג געווען
א סך מאַסיווער. אזוי ארום זענען אין געוועזענע
אַדאַהייער באַצירק פון 1362 יידן אין 1930-טן
יאָר (פון וועלכע 313 האָבן געלעבט אין שטאָט
אין 1049 אין דאָרף) לעבן געבליבן בלויז 44 יידן.
אין געוועזענע מאַראַראַשער באַצירק זע.ען.
פון 34.089 יידן בעת דעם צענזוס פון 1930 (פון
וועלכע 10.609 האָבן געלעבט אין שטאָט און
23.480 אין דאָרף). געבליבן לעבן אין 1945
בלויז 5.321 יידן.

אנטהילונג פונעם רענקמאָל
פאר די קרושים פון אראד

טריטער פונעם ארטי-בישאָפּ פון
דער אַרטי-בישאָפּ פון קורד
אראד, פאָל. מעטרופּאָליטן, אַלס
פארטריטער פונעם פּאָפּס פון
דער עוואַנגעלישער קורד — הגר
אראד; און דער רעפּאָרט-גאָסס
לעגער, הגר מאַלאַקאָ קאָרלי, סגד
דער רעפּאָרטער קורד, סגד
אונדזער געווען דער דעלעגאָט
פונעם אראדער פאָלקס-ראַט; ווי
אונדזער דער פאַרשטייער פונעם קול-
טוב-דעפּאַרטאַמענט.
אין אַ פּינעטשולער אַטמאָספּ-
פּלעץ פון טרויערליקן אַרעכען פון
דער טראַגיקער פון צוריק טוב
וואַנציק יאָר איז געקאָנט גיין
אונדזער די תּפֿילה און וואָס
זענען גרוואָס אומגעקומען אַלס
קרבנות פון מאַסיווע און ראַסיווע.
זכרונת לברכת.

האָט די מערערדישע האַנט פונעם נאַציזם זיי געמאכט
פאַרניכטן.
די שארית הפליטה האָט זיך אומגעזעצט. מ'האָט
שאַנסן, לעבנענליכע און אַ ציל און אַ צוועק, מענטשן מיט
אויסגעזיכערטע נעמט, אַלליין, שוידערליך אַלליין אַיף דער
וועלט. זיי האָבן איבערגעלאָזט אין די הויזן מענטשן, קינדער,
אליינעם, האָנגונגען, און ווערן אַלליין אַלליין אַלליין זיך
אומגעזעצט נאָר די שאַנס פון די וואָס זענען געווען
פרעסט געוואָרן אין די טויט-קאַמערן.
צוואַנציק יאָר זענען אירער פון דעם. די שווערע
ווייזן זיך פון סוף צו סוף אַלס ערד פאַר אַרעכע
טריבונאַלן, וואָס מענטשן אַ ביזל פון די וואָס זענען
ווערן קיל אין זיי פון יעדער וועלט. וואָס וואָס עס נאָר
צווישן אונדז פאַר וואָס שטען זיי די וואָס פון זיך
הענטער, וועלכע זענען שוין אַלס געוואָרן פון דעם. און
וועלכע קומען זיך. געזעצט אַלליין נישט כאַייטען מיט ווער
„רומעלער אַלליינעם“ פון צוריק מיט צוואַנציק יאָר.
„ווייזן אַלליין און דאָס קול לאָזט זיי נישט צוריק, נישט
נאָר זיי, וועלכע האָבן אַיסגעזעצט די רעזולוציע, נאָר אַלליין די
וואָס זענען געווען מיט פאַרלייגטע הענט און האָבן נישט
געווען מיט קיין פּונקט, כדי צו ראַטעווען די פאַרניכטע
צום אומגעזעצט. אַלליין די מענטשן-בינעס, מאַכט מען דעם
פאַרענט אומגעזעצט וואָס האָבן געמאכט ערן אין האַבן דאָס
געזעצט. אַלליין דער רעפּאָרטער שווייגט, און שווייגט וואָס ווייזט
פאַרלייגט לעבן.
וואָס וואָס זענען, ווען די מענטשן, וועמען קול ס'האָט
געמאכט אַלליינעם, און די מענטשן-בינעס, וואָס זענען
געווען אַלליינעם פאַר די יעדע וואָס, וואָס און נישט אַלליין-
געוואָס געזעצט, איז גלייך מיט אַ לעבן, וואָס איז מער
נישט פאַראַן.
צוואַנציק יאָר... גענוג צייט פאַר דער מענטשהייט צו
דערוואַנדלן אין זיך אַפּגעגעבן חשבון צו וואָס פאַר אַ מאַראַ-
ליט תּהיה ס'איז ער זיך געוואָרן. גענוג גרויס איז די צאָל
יאָרן וואָס זענען אַזעל, אז די וואָס האָבן געוואָלט מיט
שווייגט, זאָלן, זאָלן באַשען צו פאַרניכטן ווערן פּענעל.
נישט מיט שווייגט און נישט מיט פאַרניכטן וועלן מיר
צוריקגעגעבן אַנדערע לעבנליכע צייטן. לאַמיר אַריינקוקן
אין אונדזערע עינים, לאַמיר דערמאָנען די קרושים אין אַלליין
אויסשטעלן ווערן ווייזט. זאָלן אונדז הערן אַלס מענטשן,
אויסשטעלן, און זאָלן זיי ווייזט, אז אַלליין אונדזער אַלליינעם
פאַלעט ליגט אין גרויסע אַהריות היליק צו האַלטן ווער
אַנדערען.
אַנדערע, „קרושים“ פאַרענדיקט זיך מיט די ווערער: „עושה
שלום בְּמִדְּבוּרֵי הוּא עושה שלום עָלֵינוּ“ — אַזווייז ס'איז
פאַראַן שלום בְּמִדְּבוּרֵי, אַלליין, זאָלן אַלליין ווייזט שלום אַלליין
דער ערד.
עס וועלן נישט האָבן קיין שלום דאָס אַלליין די פאַרניי-
ניקע פון מיינונגער יידישע קהלות, וואָס זענען אַזעל פון
אונדז כל זמן, מיר דאָ — וואָס נישט נאָר מיר זענען וואָס
געזען צו בלייבן לעבן על פי נס, נאָר האָבן אַלליין די יאָר
חזק — דאָס לעבן צו פאַרמיידיקן — וועלן נישט באַוואַרענען
דעם שלום אַלליין דער וועלט.
יחי זכרונת לברכת.

באמת: צוואנציק יאָר זענען גענוג, כדי צו אינעמעלעקטא-
לירן סיי וואָס פאַר אַ ווייזט, צו פאַרלאָסן דעם שאַנס פון
יערן אומגעזעצט עס, אז דער שליער פון פאַרניכטע וואָס
זיך אַלליין אַלליין סיי וועלכער פּאָפּס. אין דער
צייטנצייט ווען דורות אַזעל אין דורות געזעצט. אין
וועמען האָט קאָנען האָבן, און אַפּפּאָלירט דראַמאַס, וואָס
באָט פון זיך אַלליין הינטער יאָרענדיקע? דער פּאָפּס פון
לעבן דורעם צו יאָרען, אז דער וויינענדיק פון צוריק מיט
צוואַנציק יאָר זאָל נאָר קאָנען געהערן ווערן. ווייזט וועלן
מיר אַלליין און פאַלס פון יאָרען? דאָרפן דען די וואָס
בסדר געזעצט ווערן? צוליב וואָס דאָס מען יאָרען די וואָס
פון די מויער? באַוואַרענט, פאַר וואָס זאָל מען נישט לאָזן
אין די דאָס מענטשעלע געזעצט?

פונעם ענין... האָבן די יענע, וואָס מעסטן די רעמא-
נונג פון דעם גרויסן בראָך מיט דער נע ענעלעכער מאָס
פון אַנדערוועלט אַרע אַנדערגעגעבן דראַמאַס און גרויסן פּענעל.
„לאַ עליכס כל עובדי דר, הכיט וראו אש ימי מציא
במאדא...“ (אויב אַלליין) ווי בלאָס ווייזן אונדז אַלליין
אליינע פון ירמיהו'ס צייטן בעז דעם חורבן אין בית רא-
שון, לכּבֿי דעם וואָס איז געזען פאַר אונדזערע אַלליין! אַלליין
דעם! האָט ער, דער באַוואַרענט און באַוואַרענט פון אונדזער
ווייזט זיך גענומען די טרויעריקע ערשטאָנדיקייט. וואָס
זעט אַלליין מיר נאָך אַזעל? מיר, וואָס האָבן געזען דעם
געהוירן דער ערד?

זאָלן מיר פאַרניכטן? וועלכע געזעצט קאָן בלייבן הייבן
פאַרניכטן זיך אין דער אַלליין פון פאַרניכטע. ווען
ס'איז די רייז נישט נאָר פון מיינען צעשטערטע היימען
נאָר פונעם חורבן פון דעם הייליקן באַדרייף „מענטש“?

ווי אזוי וואָלן מיר געמאכט פאַרניכטן אונדזערע מיינע
קרושים פון דעם צוואַנציקטן יאָר, אַלליין, אַלליין פון זי-
ערע היימען פון האַרטיקייט באַדרייט מיט דער הילף פון די
מענטשן פונעם אכור, אַלליין אייכמאן, ימח שמו וזכרו.
צוואַנציק יאָר... אַלליין, אַפּפּענען פון רומעניען
דורך דעם הייליקער-פּאָפּס אַלליין דיקטאַט, אַלליין אייכמאן
דעם. דאָרפן ווערן אונדזערע קהלות קדושות פון סאָט-
מאָט און אַלליין, קדושה און דעם, מיטע און מירונ-
מורע, הונדערטער פּינעליכע יידישע יושבים, פאַרווייט
געוואָרן פון דעם וועלן שטורם פון די דייטשע און אונדז-
רישע נאָט.

ווער וואָלט געקאָנט אויסטרייבן פון אונדזערע אַלליין דעם
וויינענדיק פון די לעבנליכע באַדרייט, דאָס געמאכט דעם
קינדער וואָס פון דעם אַלליין אַלליין וואָס פון די אויפן, דעם
זיין פון די וואָס זענען דערשיינט געוואָרן אין די נאָט-
קאָנערן?

דאָס קאָלן פון די פאַרשלאָסענע וואַנאַל-רעדער הילכט
נאָך אַפּ. דאָס זענען די הונדערטער צען וועלכע האָבן זיך
געקאָנט צו די קרעמאָרעס, פּינעליכע מיט זיך דעם שוין
דערלעכט פון אַלע ברענשטאָפּן: מענטשליכע גופים.
הינטער זיי איז אַלליין פאַרווייט געוואָרן. ליידיקע שולן,
ווי מען הערט מער נישט קיין תּפֿילה, באַרויכע היימען,
פאַרשוועכטע מצבות. יאָהונדערטער האָבן ווערע אורעלעכט
געלעבט אין די ראַדיקע מצבות, יאָהונדערטער האָבן זיך
פּינעליכע דארבעט איינגעגעבן מיט ווערע שטוב און פּאָפּס

יאָס - יוני 1941

די רומענישע טרופן, וואָס
האָבן זיך גענומען אין מאַרש.
די רייזטן פרוי פון פאַרניכטע
אָלע אַלליין אַלליין זענען געזען
פּינעליכע און פאַרווייטע. לויט
דעם באַריכט פון גענעראל
דירעקטאָר זיך דער „סיג-
ראַנאַ“, וועלכער איז פאַר-
געשלאָסען געוואָרן נאָכן 28
אויגוסט פון קאַלער צו זען
אז דאָס איז געווען נישט מער
ווי אַ פּאָפּאָלאַרע און ס'איז
געזען געוואָרן מיט בלונדע
קוילן פון אומבאַפּאָסעטע
מענטשן.

מען איז יאָס אַנגעהויבן דער-
שיין יידן. דעם 27 יוני איז
פאַרענטומען די שיחמה אין
קאָלען ווען עס זענען אומגע-
בראכט געוואָרן 311 יידן
צווישן וועלכע 91 פרויען און
7 קינדער ביז 12 יאָר.
אין דער נאכט פון 27
יוני זענען דערשיינט געוואָרן
אין קיין שום שטאָט וועס
יידן, וואָס זענען באַשול-
דיקט געוואָרן פאַר שטאָט
נאָט. קיין שום אויסטרייטעם
געטא זיך נישט אָן בער די
געוועזענע ווערן געזעצט מיט
די פיס.

דעם 28 יוני בושעווען די
מערער צוואַנציק מיט הילף
נאכט אין קיזארמא פון
שעבזווין, וואַנדיק בלוטשע
ראַדיק אַלליין.
28 יוני ווערן 12. ביינאכט
באָוויין זיך דייטשע אוואָ-
נען. איינער לאַמירס אַלליין
ראַדיק. דאָס איז געווען פאַר-
מיט אַנצווייבן דעם
ראַש. עס הערן זיך קנאַלן
ביסן אין דער ריכטונג פון

מלחמה (22 יוני 1941) איז
די יאסער גענוג פאַרוואַנדלט
געוואָרן אין דער אַפּערעמיווער
אָנע פון דער 30-סטער
יידישער אַרמיי אומגע-
דער אַנפירונג פון גענעראל
סאַלמא. אונדזער זיין אַנפיר-
רונג זענען אַלליין געזען די
דייוויזיע 13 און 14 פון דער
רומענישער אַרמיי. די ענע-
מיווע אַנפירונג פון דער 13
מינישט פאַרנאָס האָט אַלליין
געהאט דער נאציס-גענעראל
פאַן שטאַבט, קאמאנדאַנט
פון דער 11-טער רייזער
אַרמיי, מיט דעם הויכע
קווארטיר אין יאס.

ס'איז נישט געווען פאַר
די רומענישע פאסיסטן ווי
אויך פאר די יידישע נאציס
און גענעראל ריווערס. אַלליין
די אַלליין און פאַרניכטע
וואָרן דעם ספעציעלן אינפאַנ-
טריי דייטשע פון אַמאַנעס
דעזשיס, מיט דער הילף פון
דער אַלליין, און פון די לע-
ניאָנארישע ציווילע עלעמענטן.
דעם 26 יוני 1941 האָט
הויבן די אַנפירונגס-יידישע

פאַרפייניקטע. אין די וואַנאַ-
נע זענען פאַר שטאַרט געוואָרן
2430 יידן. אין קאַלאַראַט,
וואו דער צונג איז אויסגעלאָזט
געוואָרן דעם 5 יולי זענען
נאָך געזען 1011 לעבנדיקע,
דער ערשט איז אומגעקומען
פאַר דאָס, אַלליין דער-
שיינט געוואָרן.

דעם 30 יוני וויינער 6
אַנדערע האָט מען אין יאס
געלעבט אַלליין „מיינס“, צונג
צונג מיט 18 אַלליין אַלליין
וועלכע ס'האָבן זיך גענומען
1902 יידן. אין יעדן וואַנאַ-
נע זענען געווען בערך 103
מענטשן. לויטען איז נישט
געלעבט געזען. דעם ראָדיק
צונג האָט מען אַפּגעשטעלט
אין פאַרנאָס-אליין ד. ה. 20
פּינעליכע פון יאס. דער
ווען איז געמאכט געוואָרן אין
אַלליין. עס זענען לעבן
געבליבן אין די וואַנאַנען נאָך
800 מענטשן.

דאָס זענען די פאַרניכטע וואָס
שטאַלן מיט זיך פאַר אַלליין
זאָל פון דער פאַרניכטע
פאַרניכטע.

אין די צונענדיק געוואָרן
פאַר דעם וואָס ס'האָט גע-
זאָלט פאַלן. אין דער זעלבער
צייט רייזט זיך פאַרנאָס אַלליין
נאָלען און הרגענען.
דעם 29 יוני האָט מען
פשוט געשאסן אין די אַלליין-
וויינער פון די יידישע קוואַר-
טאַל. די וועלכע זענען געווען
געוואָרן פון די קוילן ווערן
אויסגעשטעלט אין לאַנגע
רייזע, מענער, פרויען, אַלליין,
קינדער, פון די קוואַרטאַל, סאַ-
מאַראַש, פאַקוואַר, סאַ-
מאַראַש.

דר. דוד משה רוזן שליט'א
רב הכולל

ע ס ק ב ר ו ח ו ת

הרב אליהו כ"ץ שליט"א — ברוטסלבא

זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה...

אמנם כן. עשרים יגה מספיקת כדי לחבוץ על כל כאן. לבישש וברון כל מה חסמסת בעצמי השהה על כל מי מנירה. דוד הולך ורוד בא. כלב מי "מצא תמיד הר" וברון החביי מחארו עשרים יגה? שאן החיים מרע"ש בכל תקפו עד כדי להחריש יא החיות: נבישעו לפני עשרים יגה. עד מתי נעלו להוביר אותן? הב' נכון לנרד בלי הרף בפעיע? למז למפרע את מנותחת יגה המזים? וכיורד מני מה לא יתן מנוחה למצוין האלוטות?

ובכל זאת... גדולה מעות! אתה חסידים
 את השאה הנוראה הזאת לכל מינה אסונות
 נוראים של יחיד או איה כלל, לא עשית
 ענין עברי דרך, הביט וראו אם יש מאכל
 במאכלי" (איכה א"ב). כהית הן האזורים
 שישבו ודמחו הובאו, כל הר"י הורב
 היות, לעומת הקורות איתנו לפני עשר
 שנה. כאן הוא, סגנון הורב, לקח לו את
 הכוונה בכל איות הדברים העתיים שידעו
 ביסוד, מה נאמר אנו ערי דאיה באותן העתים
 שיוסדו הנהגות ידדו לעלם?
 לשבח? איה הוא המצוין שיהיה להיות
 של, להשלות את נפשו בתקות שוא של ישעה,
 שהדבר נגע לא רק למאה של מליוני בני
 אדם, אלא גם לחובות המדינה הקדוש, "ארם",
 האם נוכל לשבח את הקדושים הקדושים
 שלנו שמדור בתיהם חסדיה הרוחניים הורב
 ענין היות עם הלימים שישבו חסד מדינה

ערים שנה... זמן ארוך כזה, די לה לאנ-
שות שתתעורר, תתבונן ותראה את בא' השבת
שאלה הזמנתה אז. מספר השנים שעברו רב
הא כדי שאלה חסמים בשיתכם ויחדלו
לחגוג את אשר קפצו.

לא ברורה וא: לא בשבת נמא שיו
משלל מסמתינו. ובקר נא את מצא נמא, נפסד.
את הירששני ששמינו ונכדיו על מנאיהם.
ישמעו נא כל בני אדם, כל העמים וידעו כי
בצואים תלוי קולר החירות הגדולה לקדש
את זכרון האדם בשבת.

עצן מרא: סילאנא ממוז והשערהו מתוך
גוף מדינת רומא. בסקדת איוביאם הישר
במסולני, במסחו וה נשפרו קולות הערש יש
במסאמער, אדאדעא, דענא, דענא סינע
סירגה מוערש ועור. ייבוי יהודים למעט
והאגריס במערת המהרסים הנאצים הנרמנים
והאונדסרס האצ'ר להכניע על יוגיונו ולשבת
את צרת האדם?

האצ'ר להרחיק מתוך אונגרי את נאצות
לה ייבוי קיים ערשית הילדים שיהיו

הקדושים, שאנו קוראים בעד נשמת כל חיה, ה'חיות' במים אלה: עושה שלום במרמונו הוא יעשה שלום לעמו. אלה שחייתם אהבו בעניים אהובים, קדושי אפי' קהילת ישראל, שנישמתים: במים אלה, אין מנוחתם שלום כל זמן שאנו: ששאונו במים בחיים, לא נהיה יחידי אדם בעד שלום התבל כולה.

ועוד וזכרנו כבוד!

ב י ז ה מ צ ר י ם

הרב יעקב מרדכי זלמן — בוקרעס

"חייבים להתענות בתעשה
 נא ובתעשה עשר בתמוז
 ובתעשה בתשרי ובעשרה
 בשבט סמני הכרים הרעים
 שארעו בהם" (ש"ע סמני
 ארתי תשס"ב).

אבותינו קבלו עליהם את הציונות האלה במי נלות בכל מקום שחשמו את חסדו השני שלאו את נביא הדרו: "האב, כשה כהדת החמישי, הנדר, באשר עשיתי זה כמה שנים?" (זכרי' ו' ג') והנביא היה ש בלחם אחר איוה זמן: "כה אמר ה' בצבאות: צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבתי יהוה דהשנין ולעשמהו ומסעדיהם ויהיה: ויהיה יום" (יחזק' כ"ג).

בזכרית מדובר על החדשים
ווא על המ'ם שבהם היו
מנותנים וכשאנו נושאים הו
נותנים על מזלר כל צום
לדעת איהו יומי, מופ'ם
לפנינו שני כתובים הסבאי
שים ואת זה ואין כתוב
שיש שירכיש כנינים הכתוב
האחר: "ובחשד החמשי ב'
גבעה לחדש וכו' לא נכוד

לעמוד על האמת מי היה בעל
האמור וזו רבי חנינא בן רוסא,
אשר עקבא ארבי יהודה?
עם חזקוני בעלי האמור שגם
הדורק חזקו בו רבי חנינא בן
רוסא חי עוד לפני הורבן התיב
וגדא אבן קרדקסד ויגסלו ר'ה
ניסים, עיון שיר השירים הרה
ומסדר חזקוני מלא והתשב הרר
הראשון של תאוס ותית תמירו
רבי רבן ויחנן בן זבאי, ורבי
עקבא היה חי לפני הורבן
והגב שלח בקיעת חשייתא בין
הורבן רבן יהודה היה בין
התאוס שגמור כראש תנס אחר
הורבן ביתר.

כבר התלבטו בדבר התוספת
ומזכרים כי גם מה אם תפילתו
שגרה... הוא רבני רבו חנינא
דוא במחנה ברכות ש' יג ר'ה
ע"ש וקצין בתוספתא כפוסטא ש'
פ' רש' שיש ענין אחד בדברי רבי
חנינא בן דוסא שהוא אומר בדרך
הפסוק וקצין בתוספתא כפוסטא ש'

עקובא, ר'ק סימן יפה לו, ובס' פא, "נרות התקטן נותה תימנ"ן, ועין כאבות רבתי פתק כ"ה זמ"מ' ששנשרז הרבה דברים כס' פ' קנאי ובזולו א' סימן כס' פ' א' סימן ר' לו ע"ש א' שרונה רבי עקובא אבר ולא נקם תרומא דרישא כדרך ח'ל' תרומה טמעות ב'ס'?

[illegible]

בן דודא איך ה'ה נוסח מאמר
 בן עזאי אואר שדוקא אם רות
 התמים נוחה הימנו כזה סימן
 יפה לו אבל אינו די ברות סתם
 בריות כי מזה עדיין אין סימן
 יפה ובוראי שיי אפער לומר
 שטרות הכריות יש ללמוד שרות
 השמים נוחה ורומ.

אך רבי עקיבא דעת אחרת חיתה
עמו שרי רק רוח הבריות ולא רק
שאו כבר יש לו סימן ויפה, אלא
אילו לא גם רוח האנוש נוחה
הימנו, לפי זה פלוגתא דתאם
הא בדברי רבי חנינא בן דוסא.
באבות דר' נשה דעת בן עזאי
ובתוספתא דעת רבי עקיבא אך
שניה אליביה דרבי חנינא בן
דוסא.

(תשנ"ד י"ב)
בית מלא ספרים
הכולל דר. דוד משה רוזן
ישית של שבת פ'
בית אברהם"
הזכיר חמור בשביל החוטאים.
התירוצו הוא שהפעם והמדינה

המאתי ה'י כפירה בעיני
העירקים: והלכו למשטח מִבֵּי
יְיָ. שורש המסורות שלנו הוא
שדורו של משה וז'י כולם
עד ראִי לַעֲבֹד הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת
דור אחר דור, שדורש ומִשֵּׁם
סִרְתָּן מִמֶּנּוּ. שְׂמֵחַם כָּל
תּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. כְּעֵשִׂי כְּעֵדָאָה
שְׂעוֹד בִּימֵי זְהִירָה שֶׁל אוֹתָם
הַקְדִּים שְׂבִיבוּתָם שֶׁמִּטּוֹ וְכֵן
זֶה יָדָא וְזֶה אוֹלְבֹת הַתּוֹרָה
וְהַחֲזִילוּ לְהִסְתַּלֵּם סְפִיקוֹת בְּעִירָא
הַזֶּה. כְּפִי שְׂכֹחַ גְּדוּלָּה כִּיאוֹר
מִזֶּה מִשְׁחָה מִכּוֹחַ קִדְּשׁ מוֹטֵל
עַלִּי לְהִגִּיל אֵין נִצְחִית הַתּוֹרָה
וְלִכֵּן אֶחָד עַל כְּבוֹדָהּ שֶׁל
יְיָ.

מסור בגין ל'א ב' שר חונא
ורב חיסדא סיבול לגביה כשאל
אותם, "בשאי שקינו" אמר
ליו: "ברכות", ומגביהם עם
גביה מסור ב' שם ס'א ל'ש,
אד בשאי מקומות הל' לחוס
נחש מן אמר חסידים י' ש
נחש רוחות ר' מניבה י' ש
ל'א ב' טמאר מסר ב' שם ר' חנא
רב רבא אמר, אד ב' שם ר' חנא
רב חיסדא א' שם רב ואילו
ברב ואין ר' ורעין, ר' שסקו
ברכות ו'א.

[illegible][illegible]

מִלֵּא אֶף שֶׁאֵין מִנֵּחַ כֹּחַ בִּירוֹ
שֶׁיֵּן דֶּלֶת לִי: חֵטֵא וּמִצְוָה
מִכֻּלָּהּ וְהַנֵּחַ הַלֵּא וְדִקְדָּק
כִּמְדַּרְשׁ כִּי מֵאִשְׁתֵּי לִשְׁנֵי
הַדְּבָרִים רָבִי הֵיטָב כִּי דְרָשׁ כִּי
בִּשְׁטֵם מִשְׁתֵּי מִלֵּא וְיֵד
מִתְחִילת בִּוְהִי: חֵטֵא הָאִמֹר
כִּי שְׁוֹרָה: יוֹ שֶׁיֵּן רִישׁ אֵל
מִכְּשֵׁל וְכֹחַ מִכְּשֵׁל חֵטֵא חֵטֵא
כִּי הִרְיוֹנוֹת עֵלִי וּבְחֻצָּתָא בְּרִי
כֹחַ עֵלִי מִשְׁתֵּי מִכְּשֵׁל הָאִמֹר
כִּי עֵלִי מִכְּשֵׁל כִּי חֵטֵא חֵטֵא

בנדרם רבי יהודה ע"ס וק"ש
טלית שכולה תכל
(מתוך דבריו של מרן הרב
שליט"א בזעזועת
קרח בבהמ"ד
שאלוותיו על קרח לא היו
בריוות בעלמא. מלאות

פחות וזו מטרותיהם
נגד עיקר יסודי התורה, לפי
דברי המלכים 'ל אנו מבי-
נים מדוע העניו מכל אדם
מפנה רבנו עליו'. ראשית שווא
שכל בן אדם יהיה נאמן ורשום
על עמו בכל פעם שחשאו
ברפס 'ההטרונות' על
פני שלטונותיה וזו נגד
עכשיו בסרחו רביעי, במח-
לוקות קרה ועדונו כלא אף
זיוף מפרוים שום שמץ של
אדם כלפי שטח וקבוצו של
כוונה ושרדו ובוה חסאו
נגד משה ואהרן, אפי"כ
היו משה ומה אהרן רוצה לדעת

כלום מעולם מחילה ולוויף
הוא בעצמו דורש את העונש

(המשך בעמוד 6)

בחדש העשירי בחמשה לחדש
(החודש העשירי)

(U 41051 12011)